

COLOFON

Dit boek is tot stand gekomen in samenwerking met de redactie van de Canon van Nederland

Advies: Hubert Slings

Advies en eindredactie: Marchien den Hertog

Redactie: Eddy Habben Jansen, Linda Mäki, Donald Suidman

Ontwerp en opmaak: Rimke Bartels, Twinmedia bv

Druk: Publishers Services, Oss

Uitgever: Donald Suidman, Pienter Publishers

 Facebook: Grej of the day – kennis is cool
www.grejoftoday.nl

ISBN 9789493171312

© 2021 Pienter Publishers

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

GOTD

GREJ OF THE DAY

**Geschiedenis van
Nederland**

Inhoud

WOW!	7
Wat is de canon?	9
Wat is Grej of the day?	10
De canon als microles	12
Zo geef je de les	12
Overzicht van alle 50 lessen	15

DE LESSEN **16**

● 1 Trijntje ● 2 Hunebedden ● 3 De Romeinse Limes ● 4 Willibrord ● 5 Karel de Grote
● 6 Hebban olla vogala ● 7 Hanze ● 8 Jeroen Bosch ● 9 Maria van Bourgondië ●
10 Erasmus ● 11 De Opstand ● 12 Willem van Oranje ● 13 Johan van Oldenbarnevelt
● 14 VOC en WIC ● 15 De Beemster ● 16 Hugo de Groot ● 17 De Statenbijbel ●
18 Rembrandt ● 19 De Atlas Maior van Blaeu ● 20 Michiel de Ruyter ● 21 Christiaan
Huygens ● 22 Spinoza ● 23 Slavernij ● 24 Eise Eisinga ● 25 Sara Burgerhart ●
26 De Patriotten ● 27 Napoleon Bonaparte ● 28 Koning Willem I ● 29 De eerste
spoorlijn ● 30 De Grondwet ● 31 Max Havelaar ● 32 Het Kinderwetje van Van
Houten ● 33 Vincent van Gogh ● 34 Aletta Jacobs ● 35 De Eerste Wereldoorlog
● 36 Anton de Kom ● 37 De Tweede Wereldoorlog ● 38 Anne Frank ● 39 Indonesië
● 40 De Watersnood van 1953 ● 41 De televisie ● 42 Haven van Rotterdam ●
43 Marga Klompé ● 44 De gastarbeiders ● 45 Annie M.G. Schmidt ● 46 Kolen en
gas ● 47 Caribisch gebied ● 48 Srebrenica ● 49 Europa ● 50 Het Oranjegevoel

Bronnen	117
Bezoek de Canontentoonstelling	119
Meer weten over Grej of the day?	120

LEERLINGEN DIE 'WOW!' ZEGGEN IN JE LES

WOW!

Het idee van Grej of the day kreeg ik zomaar op een dag. Plotseling en uit het niets. Maar wel op een moment dat ik het het hardst nodig had. Ik worstelde al een tijd met de vraag hoe ik álle leerlingen zou kunnen bereiken en enthousiasmeren. Niet een paar leerlingen, maar allemaal!

Het frustreerde me dat het niet lukte, welke methode ik ook probeerde. Altijd waren er flink wat leerlingen die geen antwoord hadden op de vraag 'Wat heb je vandaag geleerd?'. 'Gewoon', zeiden ze dan. 'Niks bijzonders.' Dat doet elke docent pijn.

Al gauw nadat ik Grej of the day introduceerde – in dit boek wordt uitgelegd hoe het werkt – waren mijn microlessen het enige waar mijn leerlingen over spraken. Ze bestormden me op het schoolplein met antwoorden op het raadsel van gisteren en 's middags kwamen ze thuis met een enorm verlangen om alles opnieuw te vertellen en de familie te laten zien wat ze hadden geleerd. 'Pap, vandaag hadden we het over de cheeta. Wist je dat ... 'of 'Mam, wat weet jij van Marie Curie?'

In de klas hing ik een tekst op die ons nieuwe motto zou worden: Kennis is cool. En met dat motto ben ik sindsdien blijven werken.

Een Grej of the day is een soort microles waarmee ik zelf in Zweden tien jaar lang elke dag ben begonnen. De microlessen duren acht tot tien minuten en zetten de toon voor de dag. De inhoud moet interessant en spannend zijn en moet nieuwsgierigheid en inspiratie opwekken. De les begint met een raadsel en eindigt altijd met wow!-feiten.

Micael was dertig jaar leerkracht. In 2009 ging hij aan de slag met zijn microlessen. **Grej of the day** verspreidde zich snel over Scandinavië. In 2015 werd hij uitgeroepen tot beste leerkracht van Zweden en in 2019 tot beste spreker van Zweden. Momenteel is hij full time schrijver en internationaal veelgevraagd spreker.

Grej of the day is razendsnel populair geworden in Nederland en daarna ook de rest van de wereld. Het basisonderwijs is er al massaal mee aan de slag. Met dit boek, geschikt voor leerlingen van ongeveer 10 tot en met 15 jaar, zetten we onze eerste stappen in het voortgezet onderwijs.

In dit boek leg ik uit hoe de methode werkt en hoe je er het maximale effect mee bereikt: leerlingen die 'wow!' zeggen in je les.

De Canon van Nederland en Grej of the day passen goed bij elkaar, daarom ben ik heel blij met de samenwerking. Allebei focussen ze op een relatief 'klein' onderwerp en zoomen ze uit naar het grotere verhaal. Ze maken nieuwsgierig naar meer en geven je steeds weer die beleving waar het om draait: kennis is cool!

Ik wens je veel plezier en inspiratie met deze vijftig microlessen. Hopelijk smaken ze naar meer.

Micael Hermansson,
Zweden, juli 2021

Wat is de canon?

Het woord canon komt uit het Grieks en betekent iets als richtsnoer of maatstaf. Een canon is het geheel van teksten, beelden en gebeurtenissen die belangrijk of kenmerkend zijn. Het begrip canon wordt ook wel als een lijst van meesterwerken gezien die je zou moeten kennen, zoals een literaire of muzikale canon.

De Canon van Nederland is een lijst van vijftig thema's, 'vensters' genoemd, die chronologisch een samenvatting geeft van de geschiedenis van Nederland. De canon is in 2006 samengesteld voor het geschiedenisonderwijs, in opdracht van de Nederlandse staat. In 2020 is een vernieuwde versie gepresenteerd, waarbij een aantal vensters is gewijzigd.

De canon is opgenomen in de kerndoelen van het primair en voortgezet onderwijs. De makers gaan ervan uit dat de canon, in welke vorm dan ook, twee keer aan bod komt in het onderwijs. In het basisonderwijs vindt de eerste kennismaking plaats. In het voortgezet onderwijs kunnen alle vensters nogmaals aan bod komen, dan verdeeld over verschillende vakken, en doorgaans als opstap naar de behandeling van de achterliggende, bredere thematiek. Een venster als Hunebedden zal op de basisschool waarschijnlijk diepgaander aan de orde komen dan bijvoorbeeld Erasmus.

De canon telt vijftig vensters: belangrijke personen, voorwerpen en gebeurtenissen die samen het verhaal van de historische en culturele ontwikkeling van Nederland laten zien. De vensters zijn weloverwogen gekozen. Tegelijk zijn die keuzes arbitrair. Er zijn makkelijk nog enkele honderden gebeurtenissen, mensen en andere onderwerpen te bedenken die ook een plekje verdienen in de canon.

Op canonvannederland.nl is enorm veel lesmateriaal rondom de vensters verzameld. In de praktijk zijn leerkrachten en docenten erg enthousiast over al dat materiaal, maar vinden velen het ook lastig om daar keuzes uit te maken en hun leerlingen een overzichtelijk verhaal te vertellen. De site geeft daar veel tips voor en ook dit boek is een middel om de informatie handzaam beschikbaar te maken voor het onderwijs.

Wat is Grej of the day?

Grej of the day is bedacht door de Zweedse leerkracht Micael Hermansson. Grej is Zweeds voor 'ding'. Het is dus het 'ding van de dag'.

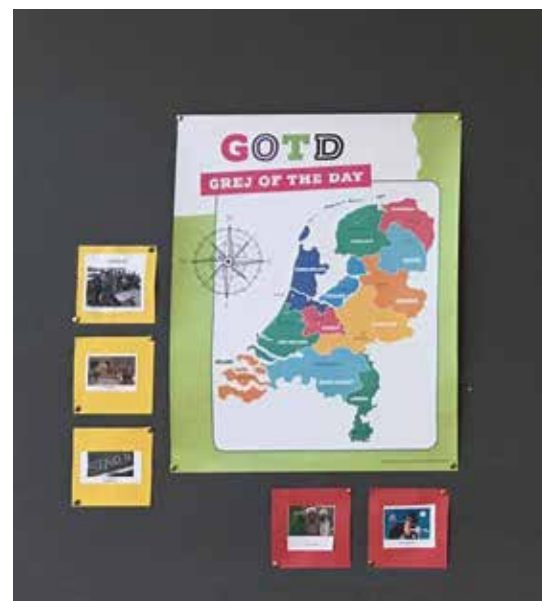
Hermansson, gek op boeken en *nerdy* feiten, besloot op een dag om zijn leerlingen te trakteren op een korte les over zomaar iets interessants. Maar eerst schreef hij een raadsel op het bord: Waarom eten de ijsberen de pinguïns niet op? Er gebeurde iets verrassends. Zijn doorgaans erg drukke klas viel ineens stil. De kinderen lazen het raadsel. En toen gingen ze met elkaar overleggen.

De volgende dag gaf hij een les over de Zuidpool. Hij vertelde over de race tussen Amundsen en Scott die allebei als eerste het uiterst zuidelijke puntje wilden bereiken. Amundsen won. Onder meer omdat hij zijn sledes door honden liet trekken. Scott gebruikte pony's, en die overleefden de kou niet.

De les was zo'n groot succes dat hij besloot om elke dag zoiets te doen. En snel had hij een recept te pakken waarvan hij pas jaren later begreep waarom het zo goed werkt. Hij had namelijk zonder dat hij het wist een paar ijzersterke ingrediënten gebruikt:

1 EEN RAADSEL

Het raadsel, dat je een dag van tevoren meegeeft, is een soort cliffhanger. Het blijft aan je knagen, het zet je hersens aan. En daardoor komen de kinderen nieuwsgierig op school: wat gaan we vandaag leren? Het raadsel houdt niet alleen de kinderen bezig maar ook hun ouders.

2 DE KORTE LES

De les duurt acht tot tien minuten, kort genoeg om vrijwel iedereen erbij te houden. Voor zo'n korte les moet je inzoomen op een klein onderwerp. Klein genoeg om in acht minuten iets gaafs over te vertellen. Na afloop beantwoord je ook niet eindeloos vragen. Je kunt afsluiten met een cliffhanger: daar hebben we het een andere keer nog wel over, of ga er thuis eens naar op zoek.

3 DE LES WERKT TOE NAAR WOW! FEITJES. WAT IS ECHT GAAF AAN HET ONDERWERP?

Je presenteert feiten waarvan de kans groot is dat de leerlingen die echt wow vinden. 'Dus de opstandelingen verlaarden gewoon dat de koning niet meer over hen mag regeren!'

4 NAVERTELLEN

Aan het eind vraag je: wat ga jij thuis vertellen? Uit onderzoek blijkt dat je informatie die je navertelt, veel beter onthoudt. In het voortgezet onderwijs werkt dit misschien niet zo goed als in het basisonderwijs.

5 VERBANDEN LEGGEN

Bij de methode hoort een wereldkaart en een tijdbalk. Na elke les plak je een plaatje van het onderwerp van die les naast de kaart op de muur, en je trekt een touwtje naar de plek waar het onderwerp zich afspeelt. Zo zien de leerlingen wat voor bijzondere kennis ze al hebben geleerd. Hetzelfde kun je doen met de tijdbalk.

Door die presentatie, in de klas of op de gang, gaan de leerlingen na een tijdje verbanden zien. Karel de Grote was geïnspireerd door de Romeinen, hoe zit dat dan in de tijd? Of: discussie over wat het ware geloof is, loopt als een rode draad door de geschiedenis van Nederland. Je ziet het thema terug in de vensters Willibrord, De Opstand, De Statenbijbel, Spinoza en De Gastarbeiders.

6 STORYTELLING

Een grej is een verhaal dat de leerkracht vertelt. In de bijbehorende diapresentaties vind je beelden die het verhaal ondersteunen. Er staat zo min mogelijk tekst in, hooguit een paar steekwoorden als houvast.

Al deze ingrediënten zaten in die eerste *grej*. En Micael Hermansson zag, voor het eerst in zijn carrière, nieuwsgierigheid en plezier bij al zijn leerlingen. Hermansson ging er tien jaar mee door en werd daarna een veelgevraagd spreker over presenteren. Hij is regelmatig ook in Nederland te zien.

Oh ja, het raadsel! Waarschijnlijk weet je het antwoord wel.

LEES DIT EERST

De canon als microles

In dit boek zijn alle vijftig vensters in een microles - een grej-gegoten. Op de site (www.grejoftheday.nl) vind je de teksten van de canon en de diapresentaties. Dit boek bevat vijftig 'dag-menu's' die je door de les heen helpen.

De lessen zijn gebaseerd op de standaardteksten van de Canon van Nederland. Voor Grej of the day hebben we daar een paar korte teksten aan toegevoegd. Soms leggen die nog iets uit, meestal leggen ze verbanden met het heden. Wat merken we nog van de Romeinen? Wat zegt de Opstand over Nederland? Wat betekent Srebrenica vandaag?

ZO GEEF JE DE LES

Dit is waar de les over gaat.

De overige tekst lees je op grejoftheday.nl, of je print hem. Lees hem van tevoren goed. Zet eventueel nummers bij de alinea's, zodat je weet wat bij welke dia hoort.

Hier vind je **alternatieve raadsels**. Je kunt er ook zelf een bedenken. Een foto of een geluid kan ook.

De **gele dia's** sluiten aan bij de tekst op de site. Elke alinea is samengevat in één dia.

De **groene dia's** ondersteunen de groene teksten uit het boek.

UITBREIDEN

De twee bladzijden in dit boek en de tekst op de site zijn samen een complete les. Je kunt je les altijd uitbreiden met het aanbod van de site van de canon. Je vindt er bijvoorbeeld leuke filmpjes en tips voor uitstapjes. De regionale vensters zijn vaak ook heel interessant.

Hier lees je **waarom** dit onderwerp is opgenomen in de canon. Je staat hierdoor wat steviger in je schoenen bij het geven van de les.

Hier vind je **tips** voor excursies. Op canonvannederland.nl vind je er nog veel meer.

Hier vind je het **raadsel**.

GOTO 14

VOC en WIC

In de zeventiende eeuw groeit in Europa de behoefte aan luxeproducten van overzee: specerijen, suiker, koffie, thee en porselein. Handelaren verdringen zich om aan deze vraag te voldoen. Maar voor kleine ondernemingen zijn verre reizen naar Azië, Afrika of Amerika kostbaar en gevaarlijk. Nieuwe compagnieën moeten deze overzeese handel organiseren.

ALTERNATIEVE RAADSELS

- De Nederlandse mentaliteit
- Koopmansgeest

DIA 2

- 1595
- Eerste schipvaart
- Azië

DIA 3

- 1602
- VOC
- Handel, oorlog, bestuur
- Sterfte

DIA 4

- Vele forten
- Japan

DIA 5

- Batavia
- Specerijen
- Moorden en slavernij

DIA 6

- WIC
- Kolonies
- Slavenhandel

DIA 7

- Winst
- Concurrentie
- Opgeheven

DIA 8

- VOC-mentaliteit

DIA 9

- Geweld
- Uitbuiting

DIA 10

- Delfts blauw

DIA 11

- Handel over de wereld

WAAROM IN DE CANON?

De VOC en WIC zijn lang het voorbeeld geweest van de glorie van Nederland in onze Gouden Eeuw. En onmiskenbaar heeft de handel overzee ons land verrijkt en voorzien van zaken die we nu typisch Nederlands vinden. Maar dit is bij uitstek ook een deel van het verleden waarop de afgelopen decennia een nieuwe visie is ontwikkeld. Verder is het goed om te bedenken dat de oprichting van VOC en WIC direct te maken had met de Tachtigjarige Oorlog; het doel was namelijk om de Spanjaarden ook overzee te bevochten en te beroven.

DIA 8 VOC-MENTALITEIT

Soms hebben politici en ondernemers het nog over de 'VOC-mentaliteit'. Die uitdrukking staat voor de Nederlandse handelsgeest, voor daadkracht en lef. Nu we een klein en relatief onbelangrijk land zijn, vinden we die handelsgeest extra belangrijk. Dus investeren we in de Rotterdamse haven, de Buitenveldijk, KLM en Schiphol en leren we op school veel talen.

DIA 9 SCHADUWKANTEN

De kooplieden van de VOC en de WIC hebben altijd soldaten bij zich en leggen met geweld hun wil op. Ze hebben veel mensen uitgebuit, tot slaaf gemaakt of vermoord. Voor dit verleden is nu meer aandacht. Zo willen veel mensen dat een standbeeld van Jan Pieterszoon Coen verdwijnt of de Piet Heerstraat een andere naam krijgt.

DIA 10 DELFTS BLAUW

De VOC bracht oosterse producten naar de westerse wereld: specerijen, stoffen en porselein. Wanneer de aanvoer van kostbaar porselein uit China stopt, gaan Delftse ondernemers borden, kommen en vazen naar Chinees voorbeeld maken. Honderd jaar lang is Delfts blauw zeer populair, tot goetkoop aardewerk uit Engeland daar een eind aan maakt.

BEZOEKEN

Soms is Nederland een groot openluchtmuseum. Net als bij de Hanze is de rijkdom van de VOC in veel plaatsen nog terug te zien in het straatbeeld, denk aan de Amsterdamse grachten en aan stadjes als Medemblik of Middelburg. Voor de handel overzee bouwden de Nederlanders enorm veel schepen. De meeste waren van het model 'spiegelretourschip'. In Bataviaveld in Lelystad kun je een replica van zo'n schip bekijken.

LESTIPS

Vraag

Het is haast niet voor te stellen dat een groot bedrijf puur voor de winst een hele bevolking uitmoordt of tot slaaf maakt. Zou men daartoe anders naar hebben gekeken dan nu?

Discussie

Je kunt standbeelden van VOC-helden laten staan en er een bordje met uitleg bij zetten. Of ze in zee gooien. Wat vind jij de beste oplossing?

Dit zijn de **wow!**-feiten waarmee je eindigt. Je kunt ook zelf feiten kiezen waar je de nadruk op legt of aan je leerlingen vragen wat zij het meest interessant vinden.

Hier vind je de plek in de tijd. Op een **tijdbalk** in de klas of op de gang kun je met een kaartje de les aangeven.

De **groene kadertjes** zijn toevoegingen van Grej of the day. Ze leggen rode draden bloot of leggen verbanden met het heden. Er horen ook dia's bij.

Hier vind je suggesties voor **vragen, zoekopdrachten en discussies**.

Aantekeningen maken en overhoren

Het uitgangspunt van Micael Hermansson is dat kennis cool is. Een grej is een *appetizer* die als het goed is naar meer smaakt. Laat de leerlingen daarom lekker luisteren. Aantekeningen maken mag, maar hoeft niet. Ga de grejs ook niet overhoren. Leuk idee: doe een kwis of kahoot na een aantal grejs. Dat draagt nóg eens bij aan het onthouden.

Hoe begin je op jouw school?

Je kunt gewoon morgen beginnen. De ervaring met Grej of the day is dat iedere docent wel een of twee keer per week tien minuten kan vrijmaken. Je hoeft dus niet eerst met je hele team erover te vergaderen of te wachten op volgend schooljaar. Leuker is het natuurlijk als je het samen doet, bijvoorbeeld met het hele team van geschiedenisdocenten.

Er zijn ook scholen die Grej of the day systematischer aanpakken en bijvoorbeeld met een team van docenten elke dag een grej geven over verschillende vakken. Sommige scholen profileren zich zelfs als 'Grej-of-the-day-school'.

Zelf lessen maken

Als je de smaak te pakken hebt en gevoel hebt gekregen voor Grej of the day, kun je ook je eigen grejs maken. Je ontdekt dan waarschijnlijk dat het makkelijker lijkt dan het is. Je kunt er met je team een training in volgen.

In de Facebookgroep *Grej of the day – kennis is cool* wisselen docenten ervaringen en tips uit. Ook vind je er lessen die je collega's hebben gemaakt. De lessen die alle sterke ingrediënten van een grej hebben, vind je in de database met collega-presentaties op www.grejoftoday.nl. Leuk als jij je eigen lessen daar ook uploadt!

Op de site vind je ook antwoorden op veelgestelde vragen. Is je vraag nog niet beantwoord, stuur dan een mailtje aan info@grejoftoday.nl. Je krijgt dan een reactie van het Nederlandse GOTD-team.

TIP

Gebruik een presenter. Dat is zo'n klik-apparaatje dat makkelijk in de hand ligt en waarmee je nieuwe dia's kan presenteren zonder naar je laptop te hoeven lopen. Je kunt je publiek voortdurend blijven aankijken. Als je je laptop voor je zet met daarop de slide die ook op het digibord te zien is, dan hoef je ook nooit meer achterom te kijken.

#	VENSTER	WANNEER?	THEMA	BLZ
1	Trijntje	ca. 5500 v.Chr	De jager-verzamelaars	16
2	Hunebedden	ca. 3000 v.Chr	De eerste boeren	18
3	De Romeinse Limes	47 - ca. 350	Op de grens van de Romeinse wereld	20
4	Willibrord	658 - 739	Verbreiding van het christendom	22
5	Karel de Grote	742 - 814	Keizer van het Westen	24
6	Hebban olla vogala	ca. 1075	Nederlandse taal in ontwikkeling	26
7	Hanze	1356 - ca. 1450	Samenwerken loont	28
8	Jeroen Bosch	ca. 1450 - 1516	Schilder in een middeleeuwse stad	30
9	Maria van Bourgondië	1457 - 1482	Vorstin tussen Bourgondië en Habsburg	32
10	Erasmus	1469 (?) - 1536	Een kritische denker in Europa	34
11	De Opstand	1566 - 1581	Van Beeldenstorm naar Plakkaat van Verlating	36
12	Willem van Oranje	1533 - 1584	Van opstandeling tot 'vader des vaderlands'	38
13	Johan van Oldenbarnevelt	1547 - 1619	Tegenstellingen in de Republiek	40
14	VOC en WIC	1602 - 1799	Varen en vechten voor handel	42
15	De Beemster	1612	Droge voeten in de polder	44
16	Hugo de Groot	1583 - 1645	Begin van het internationale recht	46
17	De Statenbijbel	1637	De kracht van het woord	48
18	Rembrandt	ca. 1606 - 1669	Een land vol schilders	50
19	De Atlas Maior van Blaeu	1662	De wereld in kaart	52
20	Michiel de Ruyter	1607 - 1676	De Republiek in woelige wateren	54
21	Christiaan Huygens	1629 - 1695	Begin van de moderne wetenschap	56
22	Spinoza	1632 - 1677	Op zoek naar waarheid	58
23	Slavernij	ca. 1637 - 1863	Mensenhandel en gedwongen arbeid	60
24	Eise Eisinga	1744 - 1828	Het zonnestelsel in een huiskamer	62
25	Sara Burgerhart	1782	Rebelse vrouwen in tijden van Verlichting	64
26	De Patriotten	1780 - 1795	Democratisering van de Republiek	66
27	Napoleon Bonaparte	1769 - 1821	De Franse tijd in Nederland	68
28	Koning Willem I	1772 - 1843	Het koninkrijk van Nederland en België	70
29	De eerste spoorlijn	1839	Alles gaat sneller	72
30	De Grondwet	1848	De belangrijkste wet van Nederland	74
31	Max Havelaar	1860	Onrecht in Nederlands-Indië	76
32	Het Kinderwetje van Van Houten	1863-1901	De fabriek uit, de school in	78
33	Vincent van Gogh	1853 - 1890	Schilder in een nieuwe tijd	80
34	Aletta Jacobs	1854 - 1929	Opkomen voor gelijke rechten	82
35	De Eerste Wereldoorlog	1914 - 1918	Neutraal in oorlogstijd	84
36	Anton de Kom	1898 - 1945	Strijd tegen racisme en kolonialisme	86
37	De Tweede Wereldoorlog	1940 - 1945	Nederland bezet en bevrijd	88
38	Anne Frank	1929 - 1945	De Jodenvervolgung	90
39	Indonesië	1945 - 1949	De strijd voor onafhankelijkheid	92
40	De Watersnood van 1953	1 feb '53	Het gevaar van het water	94
41	De televisie	vanaf 1948	De wereld op je scherm	96
42	Haven van Rotterdam	vanaf ca. 1880	Poort naar de wereld	98
43	Marga Klompé	1912 - 1986	De verzorgingsstaat	100
44	De gastarbeiders	Vanaf 1960	Nieuwe Nederlanders	102
45	Annie M.G. Schmidt	1911 - 1995	Lekker stout in een keurig land	104
46	Kolen en gas	1974-2022?	Het energievraagstuk	106
47	Caribisch gebied	1975-2010	Ver weg en toch verbonden	108
48	Srebrenica	1995	Verantwoordelijk voor vrede	110
49	Europa	vanaf 1945	Samenwerken voor een vreedzaam Europa	112
50	Het Oranjegevoel	vanaf 1974	Sport verbindt	114

RAADSEL

DE EERST
BEKENDE INWONER
VAN NEDERLAND

Trijntje

De eerste bewoners van Nederland wonen niet op een vaste plaats, maar trekken van plek naar plek. Ze jagen, vissen en verzamelen vruchten, noten, knollen en zaden. De winter brengen ze door in een vast kamp op een droge plek. Op de plaats waar ooit zo'n nederzetting was, is in 1997 het skelet van jager-verzamelaar Trijntje opgegraven.

ALTERNATIEVE RAADSELS

- Gevonden bij de Betuwelijn
- De oudste botten

DIA 6

- Producten van dieren
- Kam van gewei

DIA 2

- 7500 jaar geleden
- Oudste skelet in Nederland
- Compleet geraamte
- Bij een spoorlijn

DIA 7

- Donkere huid
- Blauwe ogen

DIA 3

- 300.000 jaar geleden
- Neanderthalers

DIA 8

- Overgangstijd: opkomst landbouw
- Vaste nederzettingen

DIA 9

- Koud

DIA 4

- Middensteentijd
- Jagers/verzamelaars
- Winter- en zomerkamp
- Vuurstenen werktuigen

DIA 10

- Steentijd

DIA 5

- Jagen
- Vissen
- Huisdieren

DIA 11

- Bosolifanten
- Dino's

DIA 12 wow!

Eerst bekende bewoner

WAAROM IN DE CANON?

De vondst van Trijntje is zo belangrijk omdat die duidelijk maakt dat er 7500 jaar geleden mensen wonen in wat we nu Nederland noemen. Wat er is aangetroffen geeft veel informatie over hoe deze mensen leven: nog als jagers-verzamelaars, vlak voordat ze overgaan op landbouw.

DIA 9 KOUD

Trijntje leefde in het staartje van wat de prehistorie wordt genoemd: de periode waarvan geen geschreven bronnen zijn gevonden. Homo Sapiens was al zo'n driehonderdduizend jaar op aarde. Hoe lang er mensen wonen in het gebied dat nu Nederland heet, weten we niet. Er zijn een aantal ijstijden geweest waarin het land met ijs was bedekt of te koud was. Na de laatste ijstijd, ongeveer 12 duizend jaar geleden, vestigden zich mensen als Trijntje in het land.

DIA 10 STEENTIJD

Trijntje en alle spullen die bij haar zijn gevonden hebben ons veel geleerd over de tijd waarin ze leefde. Die noemen we de Steentijd. Waarom? Omdat mensen toen werktuigen – bijvoorbeeld bijlen, messen en pijlpunten – konden maken van steen (en ook wel van hout of botten, maar die zijn niet zo vaak bewaard gebleven). Na de Steentijd volgen nog de Bronstijd en de IJzertijd.

DIA 11 DE OUDSTE DIEREN

In de tijd van de Neanderthalers vond je in Nederland grote dieren als bosolifanten, steppe-neushoorns, beren en bizons. En miljoenen jaren voordat de mens er was, leefden er ook dinosauriërs in Nederland. Omdat het gebied onder water stond, zijn hier nauwelijks sporen van dino's gevonden. In België wel, daar werden op één plek dertig skeletten van de Iguanodon opgegraven. Dat is een echte dinosaurus.

BEZOEKEN

- De reconstructie van Trijntje is te zien in de Koperen Knop in Hardinxveld-Giessendam, een museum dat gewijd is aan het leven van de voormalige bewoners van de Alblasserwaard. In Archeon in Alphen aan den Rijn kun je de prehistorie beleven. Het echte skelet van Trijntje ligt in het Openluchtmuseum in Arnhem.

LESTIPS

Vragen

- Wanneer begint de geschiedenis van Nederland?
- Hoe komen we aan informatie over mensen als Trijntje?
- Het was de Steentijd. Hoe zou je onze tijd noemen?

Discussie

- Als over 5000 jaar onze beschaving wordt opgegraven, waarover zullen de archeologen van de toekomst zich dan het meest verbazen?